

Serhij Adamowycz

Podkarpacki Narodowy Uniwersytet im. Wasyla Stefanyka,
Iwano-Frankiowsk

Zgromadzenie Halickie. Kwestia jedności regionu i państwa, 1990–1991

Zgromadzenie Halickie (*Галицька асамблея*) niekiedy uważane jest za pierwszy po 1918 roku sejm zachodnioukraiński, który powstał na skutek połączenia trzech Rad Obwodowych: lwowskiej, iwanofrankiowskiej i tarnopolskiej, jeszcze zanim ogłoszono niepodległość Ukrainy. Do dziś trwają spory o koncepcję polityczną twórców i uczestników Zgromadzenia. Czy było przejawem separatyzmu halickiego? A może — jak chce Autor — świadczyło o zaangażowaniu w budowę ogólnoukraińskiej struktury państwowej?

Zarówno wzrost tendencji separatystycznych, dający się zauważyć pod koniec lat 80. XX wieku w ZSRR, jak również przemiany narodowo-niepodległościowe w rodzącym się państwie ukraińskim znalazły swoje jaskrawe odzwierciedlenie w Ukrainie halickiej (*Галичина*). Odrodzenie narodowe tego regionu oraz proces uzyskiwania niepodległości przez państwo ukraińskie zostały należycie opracowane w obszernych monografiach autorstwa takich badaczy, jak Wołodymyr Łytwyn, Stanisław Kulczycki, Ołeksandr Bojko, Kost' Bodnarenko, Stepan Kobuta. Jednak wobec dążenia określonych regionów Ukrainy do większej niezależności zbadanie stosunku mieszkańców obwodów zachodnich do problemu decentralizacji państwa pozostaje nadal aktualne. Same przyczyny powstania, charakter, jak i działalność powstałego w 1991 roku Zgromadzenia Halickiego nie zostały opracowane zadowalająco, stąd niniejszy artykuł, w którym ocenię tendencje zjednoczeniowe społeczeństwa halickiego na tle szerszego procesu tworzenia się państwowości ukraińskiej oraz określe status prawny i znaczenie samego Zgromadzenia.

Halicki Piemont

W pierwszej kolejności należy zauważyć, że ideologicznych podstaw galicyjskiego mesjanizmu najprawdopodobniej należy szukać już w rozprawie Julijana Baczyńskiego *Ukraina irredenta* (1895). W okresie II wojny światowej ideologia ta została w pewnym stopniu zinstytucjonalizowana, gdy 30 czerwca 1941 roku ogłoszono we Lwowie niepodległość Ukrainy, na zachodzie i wschodzie kraju utworzono oddziały

2/2006

Ukraińskiej Powstańczej Armii i wreszcie, gdy utworzono Antybolszewicki Blok Narodów, który miał w okresie powojennym walczyć „za wolność naszą i waszą”. Jednak Lwów, jak i cała Ukraina halicka, stał się prawdziwym Piemontem ukraińskim dopiero w latach 50. i 60. XX wieku, kiedy przekształcał się z polskiego — w miasto ukraińskie i ukraińskojęzyczne, oraz w okresie wzrostu antyradzieckiego ruchu sprzeciwu i działalności regionalnych dysydentów¹.

Organizacje narodowo-demokratyczne, utworzone na obszarze Ukrainy halickiej pod koniec lat 80. XX w., dysponując poparciem społeczności regionalnych, mogły inicjować walkę z radzieckim systemem władzy, co w konsekwencji miało doprowadzić do uzyskania niepodległości. Przedstawiciele narodowej demokracji w urzeczywistnianiu swych postulatów i ideałów, obejmujących wszystkie grupy społeczne oraz cały obszar Ukrainy, upatrywali przyszłości niepodległego państwa². W tym okresie Lwów był najmniej rosyjskim miastem na obszarze europejskiej części ZSRR. Zdaniem Romana Szporluka miasto, jak i sam obwód lwowski w latach 1990–1991, stanowiły swego rodzaju anomalię. Nie tylko zmierzały w kierunku przeciwnym do reszty obwodów republiki, ale również wyznaczały tempo przemian oraz stanowiły przykład dla całego regionu zachodniego³. Już na początku 1990 roku radzieckie organy państwowe informowały Komitet Centralny Komunistycznej Partii Ukrainy (KC KPU), że społeczności obwodu lwowskiego narzuca się ideę tzw. wyjątkowości halickiej, czyli przesadne wyobrażenie o roli Lwowa w procesie zachowania ukraińskiej państwowości, kultury, języka oraz rozwoju cywilizacji europejskiej⁴.

Podczas wyborów do Rady Najwyższej Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej oraz rad obwodowych w 1990 roku obóz demokratyczny obwodu lwowskiego, iwanofrankińskiego i tarnopolskiego zdobył znaczną większość głosów i przejął władzę (tylko w samej Radzie Najwyższej opozycja uzyskała 43 mandaty na 46 miejsc)⁵. Sytuacja ta pozwoliła opozycji rozpocząć proces realizacji głównych celów programowych: wprowadzenia symboliki narodowej, świąt religijnych i narodowych, zmian dotyczących własności prywatnej i własności gruntów, przywrócenia praw Cerkwi greckokatolickiej, utworzenia niezależnych środków masowego przekazu, poszerzenia partyjnego pluralizmu oraz odideologizowania wszystkich obszarów życia społecznego, wprowadzenia czasu lokalnego, przyznania żołnierzom UPA statusu weteranów.

Autonomia czy federacja?

Podczas spotkania członków komitetów obwodowych oraz prezydium Obwodowego Komitetu Wykonawczego z grupą posłów ZSRR oraz USRR, które odbyło się 30 czerwca 1990 roku w ramach prowadzonych rozmów przygotowawczych do pierwszej sesji lwowskiej Rady Obwodowej, pojawiła się koncepcja autonomii regionów zachodnich. W szczególności Wiaczesław Czornowił, poseł do Rady Najwyższej, zwrócił uwagę na konieczność *utworzenia jednego organu władzy, obejmującego obwód lwowski, tarnopolski oraz iwanofrankiwski, pod warunkiem, że*

¹ М. Рябчук, *Дві України: реальні межі, віртуальні війни*, Київ 2003, s. 197–198.

² С. Шумлянський, *Розкол України як віртуальна реальність*, „Критика” 2002, nr 11, s. 3.

³ Р. Шпорлюк, *Імперії та нації*, Київ 2000, s. 325, 332–333.

⁴ Центральний державний архів громадських об'єднань України (dalej — ЦДАГО України), f. 1, opis 32, spr. 2872, ark. 92.

⁵ С. Адамович, *Проблема соборності у суспільно-політичному житті Галичини (1991–2004 рр.)*, Івано-Франківськ 2005, s. 8.

*organy partyjne nie będą się temu sprzeciwiać*⁶. Inni posłowie, popierający tę propozycję, starali się jednocześnie ukazać korzyści gospodarcze wynikające z realizacji tego projektu dla obwodu lwowskiego. Fakt ten doprowadził nie tylko do zmniejszenia samozorganizowania, dyscypliny oraz aktywności komunistów, ale przede wszystkim obniżył liczbę organizacji partyjnych o 27,6% w obwodzie lwowskim, o 18,7% w obwodzie iwanofrankiowskim oraz o 10,3% w obwodzie tarnopolskim⁷. Jesienią 1990 roku korespondent gazety „Prawda” („Правда”) napisał: *obecnie być komunistą w Iwano-Frankiwsku nie jest rzeczą prostą. Niektórzy całkowicie się pogubili, inni natomiast zmieniają „kolor wiary nie dla Chrystusa, a dla kawałka chleba”*⁸.

Ze względu na utratę wpływu na sytuację w regionach zachodnioukraińskich 18 września 1990 roku KC KPU wydało postanowienie *O rozwoju sytuacji społeczno-politycznej w zachodnich regionach republiki i dążeniu organizacji partyjnych do jej stabilizacji*. W dokumencie za najbardziej niebezpieczny element sytuacji społeczno-politycznej państwa uznano *antykomunizm, który przybierał coraz bardziej otwarte, wulgarne i zniekształcone formy*⁹. Jesienią 1990 roku pierwszy sekretarz KC KPU Stanisław Hurenko zwrócił się na plenum KC KPZR do przedstawicieli organów ochrony porządku publicznego i kierownictwa Rady Najwyższej ZSRR z wnioskiem o przeprowadzenie śledztwa w przypadkach naruszenia prawa ze strony niektórych Rad¹⁰. 18 kwietnia 1991 roku kierownictwo państwowo-partyjne wystosowało wspólne oświadczenie KC KPU, Prezydium Rady Najwyższej i Rady Ministrów USRR, w którym oskarżano władze obwodów zachodnich między innymi o manipulowanie uczuciami narodowymi i religijnymi, narzucanie idei „autonomii halickiej”, prowadzenie kampanii przeciwko KPU oraz namawianie młodzieży do bojkotu służby wojskowej w armii radzieckiej. W oświadczeniu podkreślono, że podobne decyzje miejscowych organów władzy będą rozpatrywane jako antykonstytucyjne i jako takie będą podlegać kasacji¹¹. Oświadczenie wywołało zdecydowaną reakcję polityków zachodnioukraińskich¹², którzy twierdzili: *o autonomii po raz pierwszy dowiedzieliśmy się z prasy, dlatego też uważamy, że jest ona z góry zarówno nam narzucona, jak też KC KPU, Prezydium RN oraz Radzie Ministrów USRR*¹³.

W obliczu takiej sytuacji prezydium tarnopolskiej Rady Obwodowej w swoim oświadczeniu zaznaczyło, że idea tzw. autonomii halickiej była zaproponowana przez aspiranta Moskiewskiej Wyższej Szkoły Partyjnej Wołodymyra Łewczenkę i znacznie wcześniej gruntownie skrytykowana na łamach miejscowej prasy¹⁴. Oprócz tego narodowi demokraci regionów zachodnich rozpoczęli aktywną pracę narodowo-oświatową we wschodnich i południowych obwodach Ukrainy. Według

⁶ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2751–266, арк. 31.

⁷ Державний архів Івано-Франківської області (dalej — ДАІФО), ф. Р-1, оп. 1, спр. 5616, арк. 44, 1.

⁸ А. Головенко, Г. Ястребцов, *Карпати — горы круты*, „Правда” 1990, nr 9, s. 3.

⁹ ДАІФО, ф. Р-1, оп. 1, спр. 5562, арк. 1.

¹⁰ М. Одинець, *На острие жизни*, „Правда” 1990, nr 27, s. 1–2.

¹¹ О. Бойко, *Україна в 1985–1991. Основні тенденції суспільно-політичного розвитку*, Київ 2002, s. 143.

¹² Oświadczenia protestacyjne wystosowała iwanofrankiwska Rada Obwodowa, kałuska Miejska i Rejonowa Rada, jaworowska Rejonowa Rada, Rada Miejska Bóbrki, Związki Zawodowe zakładów „Elektron”, „Iskra”, „Piwdeńtechenergo”, lwowska Fabryka Ceramiczno-Rzeźbiarska, Radziecki Instytut Projektowania i Technologii we Lwowie, Państwowy Instytut Sztuki Użytkowej i Dekoracji we Lwowie.

¹³ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2751, арк. 58–60, 2–3, 5, 66–67, 98–99, 101.

¹⁴ О. Бойко, *Україна в 1985–1991...*, s. 144.

danych Ministerstwa Spraw Wewnętrznych USRR samo kierownictwo tarnopolskiej Krajowej Organizacji Narodowego Ruchu Ukrainy, począwszy od stycznia 1991 roku, zorganizowało wyjazdy w sumie 100–150 osób do obwodów wschodnich w celu przeprowadzenia agitacji wśród tamtejszej ludności¹⁵. Akcje społeczne organizowane przez liderów obwodów zachodnich na wschodzie i południu Ukrainy miały w większości charakter etnograficzny i historyczno-kulturalny. Stawiając sobie za cel zjednoczenie społeczeństwa ukraińskiego, opozycja organizowała obchody rocznicowe połączenia Zachodniej Ukraińskiej Republiki Ludowej i Ukraińskiej Republiki Ludowej z 22 stycznia 1919 roku. W dniu rocznicy narodowi demokraci zorganizowali symboliczny „żywy łańcuch”, który miał zjednoczyć Iwano-Frankiwnsk, Lwów oraz Kijów¹⁶. Akcje oświatowe organizował nawet lwowski oddział Rosyjskiego Towarzystwa Kulturalnego im. Andrieja Sacharowa, które informowało mieszkańców wschodniej części kraju o braku jakiegokolwiek dyskryminacji Rosjan na zachodzie kraju oraz o demokratycznym charakterze odrodzenia ukraińskiego¹⁷.

Jednak organy partyjne obwodów wschodnich i południowych starały się wszelkimi sposobami przeszkodzić organizatorom akcji. Również sama działalność liderów regionów zachodnich nie zawsze spotykała się ze wsparciem lokalnych społeczności. Naciski „emisariuszy halickich” spotykały się z coraz większym *zdecydowanym sprzeciwem*¹⁸. Fiasko przeprowadzonych akcji na obszarze obwodów wschodnich i południowych było spowodowane tym, że *desant halicki*, jak stwierdził znany prozaik ukraiński Roman Iwanyczuk, wystąpił w roli misjonarza, głosząc idee narodowe, *usilnie domagał się ich realizacji*¹⁹. Dodatkowo sytuację zaostrzyły pojawiające się w prasie niezależnej pojedyncze artykuły o charakterze radykalno-nacjonalistycznym, które wskazywały na wzrost antagonizmów nacjonalistycznych oraz ucisk komunistów w regionie. W tym kontekście znamienne jest artykuł Romana Kowala wydrukowany na łamach gazety „Riwne” („Рівне”), w którym autor traktuje Rosjan jak gości, dla których *nastal już czas, aby wracać do swego zgniłego domostwa*²⁰.

W odpowiedzi na zaistniałą sytuację struktury partyjno-państwowe przygotowały kampanię zakrojoną na szeroką skalę w środkach masowego przekazu, mającą na celu zdyskredytowanie działań zachodnich rad obwodowych. Media przekonywały, że *na zachodzie są sami rezuni i szowiniści*²¹, rozpowszechniały mit, jakoby zachodnia część Ukrainy dążyła do utworzenia oddzielnego państwa, które później miałoby przyłączyć się do Polski²². Oskarżano opozycyjne organy władzy obwodów zachodnich o to, że ich działania *prowadzą do zaciśnięcia pętli, którą zarzuca się na szyję demokracji*²³.

W grudniu 1991 roku obwody zachodnie odwiedziła grupa posłów ZSRR (W. Fotiejew, S. Szuwałow, W. Szapowałenko), którzy mieli okazję przekonać się, że społeczność regionu nie ma zamiaru tworzyć zachodnioukraińskiej czy też halic-

¹⁵ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2907, арк. 1.

¹⁶ Ibidem, арк. 34, 171.

¹⁷ М. Сергеев, *Російський материк у Львові*, „За вільну Україну” 1991, 6 lutego, s. 2.

¹⁸ М. Одинец, И. Тихомиров, *На трудны рубежах*, „Правда” 1990, 19 grudnia, s. 3.

¹⁹ Р. Іваничук, *Не будьмо „малоросами”*, „За вільну Україну” 1991, 5 lutego, s. 2.

²⁰ Р. Коваль, *Чи повинні українці дбати про добробут?*, „Рівне” 1991, 27 lipca, s. 1.

²¹ Р. Іваничук, *Не будьмо „малоросами”*, „За вільну Україну” 1991, 5 lutego, s. 2.

²² Р. Братунь, *Час припинити війну проти народу Західної України*, „За вільну Україну” 1991, 25 stycznia, s. 2.

²³ В. Дрозд, *Удавка. Что происходит во Львове...*, „Правда” 1990, 17 października, s. 3.

kiej autonomii²⁴. Co więcej, przeprowadzone 14–18 lutego 1991 roku przez grupę analityków oddziału polityki narodowej KC KPZR badania socjologiczne na obszarze Ukrainy zachodniej pokazały, że tamtejsza społeczność negatywnie oceniała możliwość utworzenia oddzielnego państwa i, co należy podkreślić, sprzeciwiała się realizacji takiego przedsięwzięcia. Gotowość wsparcia idei tworzenia państwa w granicach Ukrainy wyraziła jedynie społeczność obwodu lwowskiego i iwanofrankińskiego, natomiast mieszkańcy obwodu tarnopolskiego zajęli obojętne bądź neutralne stanowisko w tej sprawie²⁵.

Kryzys w gospodarce państwa wzmógł falę krytyki ze strony obozu konserwatywnego pod adresem demokratycznych organów władzy. Poziom produkcji przemysłowej na przestrzeni pięciu miesięcy 1991 roku zmniejszył się – w stosunku do średniego poziomu republiki wynoszącego 4,7% – na obszarze obwodu lwowskiego o 5,8%, obwodu tarnopolskiego o 5,5%, obwodu iwanofrankińskiego 4,7%²⁶. Oprócz swoistej batalii informacyjnej obwody opozycyjne z polecenia władzy centralnej zostały objęte blokadą gospodarczą. Znaczne zaniepokojenie władzy wzbudziła uchwała lwowskiej Rady Obwodowej *O politycznej sytuacji w obwodzie lwowskim i o obronie demokracji* z 29 listopada 1990 roku. Na jej podstawie radni utworzyli Komitet Zgody Obywatelskiej (KZO), który miał przeciwdziałać próbom rozbicia organizacji demokratycznych oraz próbom ograniczenia odrodzenia narodowo-demokratycznego. Dodatkowo przewodniczącemu lwowskiej Rady Obwodowej i jednocześnie przewodniczącemu utworzonego Komitetu, Wiaczesławowi Czornowiłowi, w wyjątkowych okolicznościach (akty przemocy wobec organów władzy i organizacji demokratycznych, wprowadzenie stanu wojennego czy podpisanie wbrew woli narodu umowy związkowej) przysługiwało tymczasowe prawo podejmowania decyzji w imieniu Rady Obwodowej²⁷. Wraz z ustanowieniem KZO pojawiła się ostra krytyka ze strony organów prasowych²⁸. W uchwalonym dokumencie dopatrywano się pogwałcenia Konstytucji USRR, według której władza należała jedynie do Rad. W prasie podkreślano, że ogłoszenie stanu wyjątkowego w poszczególnych regionach należy do prerogatyw Rady Najwyższej danej republiki, oraz zwracano uwagę na naruszenie praw człowieka spowodowane zarówno zmniejszeniem ilości partii w kraju, jak i naruszeniem procedur prawnych podczas przeprowadzenia referendum obwodowego. Deputowani postanowili rozpatrzyć uchwałę lwowskiej Rady Obwodowej oraz przeprowadzić rozmowy pomiędzy prezydium Rady Najwyższej USRR a kierownictwem rady obwodowej²⁹.

Zmiany obowiązującego prawa, dokonywane przez rady miejscowe zachodnich regionów republiki, były dość powszechnym zjawiskiem. Był to skutek prawnego radykalizmu połączonego z naiwnym romantyzmem, którego istota opierała się na przekonaniu, że radykalna zmiana prawa na poziomie obwodu, rejonu oraz miasta sprowadza się jedynie do odpowiedniej decyzji rady miejscowej³⁰. Należy zauważyć, że tylko w przeciągu pierwszego półrocza 1990 roku nowo wybrane rady uchwaliły ponad 600 aktów pozostających w sprzeczności z obowiązującym prawem. Większość z nich, pomimo interwencji prokuratora, nie uległa kasacji. W tym kontekście

²⁴ М. Яковина, „Народ спитає з нас сповна”, „Галичина” 1990, 19 grudnia, s. 5.

²⁵ ДАІФО, ф. Р-1, оп. 1, spr. 5629, ark. 7–8.

²⁶ Ibidem, ark. 24.

²⁷ А. Красляньський, *Підміна влади, а не підміна понять*, „Голос України” 1991, 29 stycznia, s. 3.

²⁸ ДАІФО, ф. Р-1, оп. 1, spr. 5639, ark. 54.

²⁹ А. Красляньський, *Підміна влади, а не підміна понять*, „Голос України” 1991, 29 stycznia, s. 3, 6.

³⁰ О. Бойко, *Україна в 1985-1991...*, s. 141.

bezprecedensowa okazała się uchwała tarnopolskiej Rady Miasta *Pierwszy uniwersał rady miejskiej w zakresie sprawowania władzy*, który ustanawiał Radę *najwyższym organem władzy państwowej w obrębie terytorium jurysdykcyjnego, który mógł przyjmować uchwały niezgodne z przestarzałym prawem ZSRR i USRR*³¹.

29 grudnia 1990 roku ministrowie spraw wewnętrznych oraz obrony ZSRR wydali rozporządzenie *O organizacji wspólnego patrolowania przez pracowników organów spraw wewnętrznych oraz żołnierzy armii radzieckiej i floty morskiej*. Zgodnie z uchwałą w państwie wprowadzano wspólne patrole złożone z funkcjonariuszy obydwu resortów *w warunkach złożonej sytuacji separatystycznej oraz masowych wystąpień społecznych*³². Zarówno dla organizacji, jak i partii demokratycznych rozporządzenie jednoznacznie wiązało się z wprowadzeniem stanu wyjątkowego. Niepokoiła również sama możliwość wykorzystania tej uchwały w walce z opozycją.

Rozbieżności, jakie rysowały się pomiędzy Ukrainą halicką i resztą regionów Ukrainy, zaostrzały się wskutek odmiennych stanowisk wobec referendum na temat umowy członkowskiej państw wchodzących w skład Związku Radzieckiego. Lwowska Rada Obwodowa na początku lutego 1991 roku przyjęła uchwałę *O utrzymaniu w obwodach stabilności politycznej oraz o stanowisku wobec referendum związkowego*. W dokumencie tym radni zwrócili się do parlamentu USRR z żądaniem, aby nie przeprowadzać referendum do momentu przyjęcia nowej konstytucji i utworzenia suwerennego państwa prawa. Rada obwodu postanowiła również przeanalizować uchwałę wprowadzającą w miastach Ukrainy mobilizację wojskową, którą uznano za pogwałcenie prawa. Jednocześnie rada obwodu wyszła z propozycją, aby społeczeństwo organizowało narodowe oddziały do walki z przestępczością³³.

Blokada gospodarcza i polityczna doprowadziła do koordynacji działań władz opozycyjnych regionów zachodnich. Wprowadzono odpowiednie regulacje dotyczące współpracy pomiędzy obwodami, które znalazły swoje odzwierciedlenie w codziennej wymianie informacji, w utworzeniu wspólnych punktów produkcji i wymiany towarów oraz w wypracowywaniu wspólnego stanowiska wobec uchwał rządowych³⁴. Wszelkie próby uzgodnienia działań poszczególnych organów władzy trzech zachodnioukraińskich obwodów w znacznej mierze były inicjowane przez Czornowila, który bez wątpienia był liderem regionu oraz zwolennikiem ustroju federacyjnego państwa ukraińskiego. Jednak, co podkreślał sam Czornowil, społeczeństwo Ukrainy halickiej negatywnie odnosiło się do koncepcji federalizacji państwa, pomimo istnienia w przeszłości ZURL oraz wyższej świadomości narodowej i zdolności organizacyjnych w porównaniu z resztą regionów Ukrainy³⁵. Jeszcze 4 stycznia 1991 roku, podczas lwowskiej konferencji *Stosunki ukraińsko-rosyjskie w suwerennej Ukrainie*, Czornowil skrytykował wszelkie próby sztucznego rozczłonkowania Ukrainy oraz usilnego narzucania przez obóz narodo-demokratyczny autonomii Ukrainie halickiej. Zaznaczył jednak: *My, przedstawiciele władzy trzech obwodów, będziemy ze sobą współpracować i utworzymy wspólnie*

³¹ Ibidem, s. 158-159.

³² *Приказ министра внутренних дел СССР и министра обороны СССР № 449, 513, „Молода Галичина” 1991, 29 stycznia, s. 1.*

³³ „За вільну Україну” 1991, 5 lutego, s. 1.

³⁴ Б. Мелінішин, *Про діяльність Рад і депутатську роботу*, „Галичина” 1991, 2 lutego, s. 3.

³⁵ В. Чорновіл, *Компартія фактично існує*, „Літературна Україна” 1991, 19 września, s. 3.

*Zgromadzenie Halickie, w skład którego wchodzić będą posłowie trzech obwodów*³⁶.

Federalizacja, według Czornowiła, miała oznaczać maksymalną niezależność gospodarki regionów łączoną z większym i zdecydowanym unitaryzmem przy wprowadzaniu ideologii państwowej czy rozbudowywaniu struktury kulturalno-oświatowej. Jak wspomina Taras Czornowił, koncepcję federalizmu Ukrainy jego ojciec sformułował jeszcze w 1987 roku podczas obrad lwowskiego Klubu Dyskusyjnego, jednak spotkała się ona wówczas z krytycznym nastawieniem audytorium³⁷. Obecnie jednak część współpracowników Czornowiła nie dostrzega elementów koncepcji federalistycznej w jego poglądach z okresu utworzenia Zgromadzenia. W szczególności Stepan Dawymuka twierdzi, że w okresie kształtowania się Zgromadzenia Czornowił był jedynie zwolennikiem reformy administracyjnej, której jednym z elementów było utworzenie regionów, odpowiadających w swym kształcie ziemiom historycznym³⁸. Zwolennikiem *pewnej autonomii poszczególnych obszarów czy historycznych regionów Ukrainy* był również przewodniczący iwanofrankiwskiej Rady Obwodowej Mykoła Jakowyna. Twierdził, że poszczególne obwody powinny samodzielnie rozstrzygać kwestie związane z własnością gruntów, kształtować politykę podatkową i cenową, samodzielnie ustalać budżet regionu oraz realizować gospodarcze i socjalno-kulturowe programy rozwoju³⁹.

Od Rady Obwodowej do Zgromadzenia Halickiego

Na początku 1991 roku grupa przewodniczących trzech rad obwodowych zdecydowała o przeprowadzeniu we Lwowie wspólnej sesji władz obwodu iwanofrankiwskiego, lwowskiego i tarnopolskiego⁴⁰. Podczas konferencji prasowej 8 lutego 1991 roku Czornowił wymienił następujące przyczyny zwołania wspólnego posiedzenia: polityczna jednorodność regionu (dominacja sił demokratycznych), próby przezwyciężenia blokady gospodarczej, zbliżone stanowisko wobec przyszłego referendum oraz przeciwdziałanie pretensjom terytorialnym krajów sąsiadujących. Powołując się przy tym nie na decyzję Posiedzenia Ludowego z 1939 roku, ale na akt zjednoczenia z 22 stycznia 1919 roku, Czornowił zaznaczył, że tematem sesji jest *współpraca gospodarcza regionu* – i dodał – *proszę tego jednak nie utożsamiać z próbą utworzenia jakiejś autonomii halickiej*⁴¹.

Współpraca pomiędzy obwodami doprowadziła do zwołania 16 lutego 1991 roku we Lwowie wspólnego posiedzenia Rad Obwodowych: iwanofrankiwskiej, tarnopolskiej i lwowskiej, które nazwano Zgromadzeniem Halickim. Na sesji omówiono dwa zagadnienia: *ogólną koncepcję współpracy gospodarczej w regionie oraz regionalną sytuację polityczną i referendum ogólnozwiązkowe*⁴². Zgromadzenie Halickie uzyskało szczególną wagę polityczną dzięki biorącym udział w obradach posłom do Rady Najwyższej z obwodu rówieńskiego, wołyńskiego, czernihowskiego, żytomierskiego i winnickiego oraz delegatom demokratycznych organizacji

³⁶ ДАІФО, ф.П-1, оп. 1, spr. 5639, ark. 165.

³⁷ О. Стецишин, *Автономія чи децентралізація влади?*, „Експрес” 2003, 23–30 stycznia, s. 4.

³⁸ С. Давимук, *Дитя Галичини – не сепаратизм, а соборність*, „Високий замок” 2004, 11 grudnia, s. 3.

³⁹ *Три запитання голові обласної Ради*, „Галичина” 1991, 3 stycznia, s. 1–2.

⁴⁰ М. Яковина, *Хто ділить і руйнує соборну Україну?*, „Львівська газета” 2004, 23 grudnia, s. 4.

⁴¹ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, spr. 2899–252, ark. 68, 76.

⁴² В. Шляхтич, *Не відокремлюватися, а єднатися*, „Прикарпатська правда” 1991, 19 lutego, s. 1.

społeczno-politycznych z Moskwy, Zakarpacia, Czernihowa, Czerkas i innych obwodów⁴³. W pracach Zgromadzenia wzięło udział około 1200 osób. Wśród gości obecny był konsul Polski we Lwowie Janusz Łukaszewski i członek Klubu Rzymskiego Bohdan Hawryłyszyn. Liczba wszystkich zaproszonych gości wynosiła około 800⁴⁴. Prezydium Rady Najwyższej republiki na posiedzeniu Zgromadzenia reprezentowała grupa sześciu posłów, której przewodził pierwszy zastępca przewodniczącego Rady Najwyższej Iwan Pluszcz. Na sesji Zgromadzenia byli również obecni przedstawiciele wszystkich wyznań chrześcijańskich, co na tle zaostrej sytuacji religijnej było bezsprzecznie wydarzeniem pozytywnym⁴⁵.

Podczas swojego wystąpienia Czornowil określił cel zwołanego Zgromadzenia: *Jeśli państwo obierze kierunek narodowo-państwowy, to zostanie odrzucona kwestia autonomii Ukrainy halickiej i zarazem odrębność jej linii politycznej. Pozostanie jedynie termin geograficzny (...). Jednak transformacja Ukrainy w kierunku bezkształtnego kolonialnego naddatku nieuchronnie doprowadzi do wzrostu izolacjonizmu i zmusi nas do poszukiwań środków, które będą chronić świadomość narodową i polityczną, kulturę oraz duchowość*⁴⁶.

Pewne wątki wskazujące na ideę autonomii można było odnaleźć w tekście wystąpienia Bohdana Bojki, pierwszego zastępcy przewodniczącego tarnopolskiego Obwodowego Komitetu Wykonawczego, który uzasadniał współpracę między regionami koniecznością *utworzenia równoległego wobec gospodarki państwowej, odrębnego systemu gospodarczego, co jednoznacznie wiąże się z wystąpieniem przeciwko gospodarczemu i politycznemu dyktatowi Kremla, jak i przeciwko tendencjom centralistycznym kształtującym się w Kijowie*⁴⁷. Jednocześnie należy zauważyć, że liderzy obwodów zachodnich podkreślali brak tendencji separatystycznych. Przewodniczący tarnopolskiej Rady Obwodowej stwierdził, że Zgromadzenie Halickie nie będzie *podejmować żadnych kroków w kierunku separatyzmu, natomiast zamierza podjąć współpracę, mając na uwadze interes ogólnonarodowy oraz korzyści społeczne, działając w ramach umów i praw państwa ukraińskiego*⁴⁸. Oprócz tego Bohdan Olijnyk zadeklarował transparentność Zgromadzenia, w ramach którego, jak stwierdził, nikt nie będzie *podejmować żadnych decyzji potajemnie, ani kierować się metodami awanturniczymi*⁴⁹.

Czołowi przedstawiciele władzy wykonawczej obwodów zachodnich przedstawili posłom ogólną koncepcję współpracy gospodarczej w regionie. Plan obejmował współpracę zakładów przemysłowych trzech sąsiadujących obwodów, która miała na celu nasycenie rynku produktami spożywczymi. Przewidywano zwiększenie produkcji towarów konsumpcyjnych oraz materiałów budowlanych. Zaproponowano również plan wymiany informacji bieżących, doświadczenia, jak i efektywnego wykorzystania obecnego potencjału naukowego i przygotowania kadr administracyjnych⁵⁰. Jak zaznaczył Stepan Dawymuka, w obrębie Ukrainy halickiej należy wypracować jedną linię inwestycyjną, jeden program ochrony środowiska, jedną

⁴³ Галицька асамблея, „Галичина” 1991, 19 lutego, s. 1–2.

⁴⁴ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2899–252, арк. 104.

⁴⁵ Б. Гнатівський, *Гуртуймося, братове*, „Молода Галичина” 1991, 19 lutego, s. 1.

⁴⁶ В. Чорновіл, *До незалежності — мирним шляхом*, „За вільну Україну” 1991, 21 lutego, s. 2.

⁴⁷ Б. Бойко, *Єдиним фронтом — проти диктату Кремля*, „За вільну Україну” 1991, 26 lutego, s. 2.

⁴⁸ „За вільну Україну” 1991, 16 lutego, s. 1.

⁴⁹ Б. Гнатівський, *Гуртуймося, братове*, „Молода Галичина” 1991, 19 lutego, s. 1.

⁵⁰ Галицька асамблея, „Галичина” 1991, 19 lutego, s. 1–2.; В. Павлик, *Співпраця: нові можливості*, „Галичина” 1991, 21 lutego, s. 3.

politykę finansowo-kredytową i cenową. Ponadto należy podjąć bliską współpracę na gruncie działalności komercyjnej, marketingowej i pośrednictwa, natomiast w przyszłości musi nastąpić proces specjalizacji obwodów w granicach regionu⁵¹.

Powołanie Zgromadzenia Halickiego skłoniło kierownictwo organów gospodarczych do nawiązania bliskiej współpracy na obszarze trzech obwodów. W ciągu miesiąca opracowano skoordynowane programy rozwoju priorytetowych gałęzi gospodarki państwa. Zdaniem polityków rozwojowy miał się okazać przemysł maszynowy, chemiczny oraz farmaceutyczny⁵². W celu usprawnienia wspólnych przedsięwzięć gospodarczych przedstawiono między innymi: plan przeprowadzenia serii konferencji praktyczno-naukowych, otwarcia sklepów w Tarnopolu, Iwano-Frankiwsku i Lwowie. Planowano również uruchomić produkcję autobusów, samochodów ciężarowych, dźwigów, przedmiotów codziennego użytku (np. zapalek i butelek), utworzyć związek zakładów włókienniczych i trykotaży oraz utworzyć kompleks turystyczno-rekreacyjny⁵³.

Na początku kwietnia 1991 roku na posiedzeniu Rady Koordynacyjnej obwodu iwanofrankińskiego, lwowskiego i tarnopolskiego utworzono krajowe organy robocze: fundusz rady oraz komisję ds. rozwoju regionalnych kontaktów gospodarczych. Do wspomnianych struktur miało wejść 8 osób, a każdy z obwodów był zobowiązany wpłacić po 100 tys. karbowanów na rzecz wspólnego funduszu. Oprócz tego przedstawiciele struktur wykonawczych trzech obwodów przyjęli plan działań priorytetowych na rok 1991⁵⁴.

Pomysłodawcą utworzenia bazy naukowo-metodycznej, która w zamierzeniu miała przyczynić się do gospodarczego zjednoczenia regionu, był doktor nauk ekonomicznych Marian Dolisznyj. Naukowym zapleczem związku miał być prowadzony przez niego oddział Instytutu Ekonomii Akademii Nauk USRR. Natomiast na płaszczyźnie administracyjnej planowano przedstawić Radzie Najwyższej USRR projekt przebudowy struktur władzy na obszarze Ukrainy halickiej, odwołując się do doświadczenia krajów zachodnich⁵⁵.

Gotowość do współpracy wyraziły również redakcje gazet obwodowych. 21 maja 1991 roku przedstawiciele redakcji pisma „Hałyczyna” („Галичина”), wychodzącego w Iwano-Frankiwsku oraz redaktorzy gazety „За вільну Україну” („За вільну Україну”), wychodzącej we Lwowie, podjęli współpracę w przygotowywaniu i wymianie bieżących informacji oraz w redagowaniu w języku angielskim biuletynu przeznaczanego dla jednostek dyplomatycznych oraz zagranicznych środków masowego przekazu⁵⁶.

Podstawy prawne Zgromadzenia Halickiego zostały zawarte w porozumieniu *O podstawowych zasadach współpracy pomiędzy Radami posłów obwodu iwanofrankińskiego, lwowskiego i tarnopolskiego*. Na jego mocy strony zobowiązywały się utrzymywać wzajemne kontakty w ramach wspólnych seminariów i konsultacji. Zobowiązano się również inicjować procesy mające na celu ochronę rynku produktów spożywczych, sprzyjać rozwojowi infrastruktury zakładów produkcyjnych w oparciu o wspólną politykę administracyjną i inwestycyjną oraz regionalną

⁵¹ М. Петричук, *В єдності — наша сила*, „Галичина” 1991, 21 lutego, s. 4.

⁵² „За вільну Україну” 1991, 23 lutego, s. 1.

⁵³ Б. Вовк, А. Недільський, Я. Якимович, *Перспектива в конструктивізмі*, „За вільну Україну” 1991, 29 marca, s. 1.

⁵⁴ Б. Козловський, *Від сірника до автобуса*, „За вільну Україну” 1991, 5 kwietnia, s. 1.

⁵⁵ *Сесія Львівської обласної Ради народних депутатів. Один рік при владі*, „За вільну Україну” 1991, 27 marca, s. 1.

⁵⁶ Б. Вовк, *На стежці єднання*, „За вільну Україну” 1991, 22 maja, s. 2.

ochronę środowiska, poszerzyć współpracę w obrębie działalności komercyjnej, wspomagać organizację i rozwój kontaktów społeczno-kulturowych i naukowych⁵⁷.

Umowa została zawarta na okres kadencji rad miejscowych, natomiast każdy uczestnik Zgromadzenia miał prawo, zgodnie z decyzją sesji określonej rady obwodowej, rozwiązać ją, uprzedzając strony nie później niż z rocznym wyprzedzeniem. Aby usprawnić organizację współpracy, przyjęto uchwałę powołującą Radę Koordynacyjną z jednostką roboczą we Lwowie, której kompetencje sprowadzały się do sporządzania uchwał o charakterze konsultacyjno-opiniotwórczym. Utworzono również komputerowy bank danych w celu gromadzenia informacji oraz ich regularnej wymiany⁵⁸. Do składu Koordynacyjnej Rady, która liczyła 12 osób, weszli przewodniczący i wiceprzewodniczący Rad Obwodowych oraz przewodniczący i wiceprzewodniczący obwodowych Komitetów Wykonawczych⁵⁹.

Należy zauważyć, że w tekście umowy nie znajdujemy żadnego punktu, który świadczyłby o programie separatystycznym czy autonomicznym przyjętej uchwały. Treść dokumentu wskazuje raczej na dążenie społeczności Ukrainy halickiej do nawiązania współpracy gospodarczej w regionie. Analitycy KPU byli zdania, że przyjmując uchwałę o współpracy gospodarczej, lwowska Rada Obwodowa przejęła inicjatywę, z jaką mogłyby wystąpić resorty partyjno-państwowe i naukowe republiki⁶⁰.

Politycy zachodnioukraińscy przypisywali wielką wagę do przyjętej przez Zgromadzenie uchwały *O jedności ziem ukraińskich*. W tekście dokumentu społeczność Ukrainy halickiej potępiła *jakiegokolwiek dążenia, mające na celu naruszenie jedności terytorialnej Ukrainy*, natomiast za podstawę prawną, ustanawiającą ziemie zachodnioukraińskie częścią Ukrainy, uznano akt zjednoczenia między URL a ZURL z 22 stycznia 1919 roku⁶¹. Oprócz tego w uchwale zwrócono się do wołyńskiej, zakarpackiej, rówieńskiej i czerniowieckiej Rady Obwodowej z propozycją ratyfikacji głównych założeń uchwały Zgromadzenia Halickiego. Umowa przyjęta przez Zgromadzenie zawierała propozycję utworzenia politycznej i prawnej podstawy jedności państwa ukraińskiego, którą skierowała do Rady Najwyższej USRR⁶². Zgromadzenie przyjęło także uchwałę *O przeprowadzeniu 17 marca 1991 roku referendum obwodowego*, której celem było wprowadzenie w obwodach zachodnioukraińskich odrębnej karty wyborczej. Karta miała zawierać następujące pytanie: *Czy wyraża Pan/Pani zgodę na to, aby Ukraina stała się państwem niepodległym, państwem, które samodzielnie rozwiązuje wszelkie problemy związane z polityką wewnętrzną, jak i zewnętrzną oraz gwarantuje równe prawa obywatelskie niezależnie od przynależności narodowej i religijnej?*⁶³.

⁵⁷ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5632, арк. 5–6.; *Угода Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів „Про основні принципи співробітництва між обласними Радами народних депутатів Івано-Франківської, Львівської та Тернопільської областей”*, „За вільну Україну” 1991, 21 lutego, s. 1.

⁵⁸ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2899–252, арк. 116–117.

⁵⁹ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5632, арк. 2.; *Ухвала об'єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад народних депутатів „Про регіональну Координаційну раду”*, „За вільну Україну” 1991, 21 lutego, s. 1.

⁶⁰ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2899–252, арк. 110.

⁶¹ Ibidem, арк. 113.

⁶² ДАІФО, ф. П-1, оп.1, спр. 5632–6, арк. 3.; *Ухвала об'єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад...*, s. 2.

⁶³ *Ухвала об'єднаної сесії Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської обласних Рад...*, s. 2.; ДАІФО, ф. П-1, оп.1, спр. 5632–6, арк. 4; ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2899–252, арк. 114.

Posel Wasyl Czerwonij skrytykował decyzję wprowadzającą dodatkową kartę wyborczą, upatrując w jej treści element szkodliwy dla zjednoczenia Ukrainy. Twierdził, że *halicka karta wyborcza nie jest korzystna dla samej Halyczyny. Na Wołyniu, a tym bardziej na Wielkiej Ukrainie, podobna koncepcja nie znajdzie należytego poparcia*⁶⁴. Jednak większość delegatów doszła do wniosku, że o ile ludność kraju stanowi prawie 10% ludności republiki, głos ten musi być słyszalny⁶⁵. Koncepcja przeprowadzenia obwodowego referendum została skrytykowana również przez organizacje polityczne o charakterze prawicowo-radykalnym. W szczególności lider Ukraińskiego Zgromadzenia Międzypartyjnego Jurij Szuchewycz uznał postanowienie o przeprowadzeniu obwodowego referendum za błąd i wezwał do bojkotu. Jego zdaniem państwo ukraińskie było okupowane przez ZSRR, a okupant – zgodnie z międzynarodowym ustawodawstwem – nie ma prawa przeprowadzać na okupowanym obszarze jakiegokolwiek referendum. Ponadto Szuchewycz skrytykował propozycję Czornowiła dotyczącą federacyjnego ustroju Ukrainy⁶⁶.

Na początku marca 1991 roku obwód lwowski odwiedził przewodniczący Rady Najwyższej USRR Leonid Krawczuk. Wezwał do zakończenia wszelkich konfliktów z przedstawicielami partii komunistycznej⁶⁷. Równocześnie zmuszony był przyznać: *dostrzegamy rzeczywiste zmiany w nastrojach społecznych obwodu lwowskiego i właśnie ten fakt powinien stanowić punkt odniesienia w podejmowaniu kolejnych decyzji*⁶⁸. Oprócz tego, jak stwierdził Dawymuka, kierownictwo obwodów zachodnich nawiązało *dobrze oraz rzeczowe kontakty* zarówno z kierownictwem Rady Ministrów, jak i Gabinetem Ministrów⁶⁹. Należy zwrócić uwagę na owocny proces współpracy z organami władzy republiki. W szczególności decyzje lwowskiego Obwodowego Komitetu Wykonawczego, dotyczące Urzędu Celnego, uregulowania rynku wewnętrznego oraz polepszenia stosunków z wojskiem, stały się podstawą dla odpowiednich uchwał przyjętych właśnie przez Gabinet Ministrów i Radę Najwyższą⁷⁰.

Zgromadzenie contra Związek Komunistów

Podczas obrad Zgromadzenia Halickiego przedstawiciele partii komunistycznej, którzy pozostawali w mniejszości (60 osób na 380 obecnych posłów), nie tylko nie wykazali starań i konsekwencji w obronie koncepcji zjednoczonej Ukrainy, ale przede wszystkim nie sprzeciwiali się przeprowadzeniu referendum obwodowego. Zaistniałą sytuację należy tłumaczyć presją psychologiczną, uprzednio przygotowaną listą prelegentów oraz tym, że komuniści nie zapoznali się z projektami uchwał. Musimy jednak zauważyć, że komuniści tarnopolskiej Rady Obwodowej nosili się z zamiarem wprowadzenia alternatywnych wersji projektów. Chcieli w razie konieczności wystąpić ze stosownym podaniem, a nawet opuścić obrady. Jednak na posiedzeniu grupy komunistycznej tarnopolskiej Rady Obwodowej powiadomiono uczestników, że I. Pluszcz nie dostrzega przejawów działalności anty-

⁶⁴ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2899–252, арк. 108.

⁶⁵ І. Гулик, Я. Колеса, Я. Якимович, *Галицька Асамблея: єднання в ім'я святої мети*, „За вільну Україну” 1991, 19 lutego, s. 1.

⁶⁶ В. Терещук, *Чи бойкот – найкраща тактика?*, „Молода Галичина” 1991, 23 lutego, s. 1.

⁶⁷ О. Теленчі, А. Краслянський, *Сіяти зерна злагоди*, „Голос України” 1991, 6 marca, s. 2.

⁶⁸ О. Теленчі, А. Краслянський, *А йде весна... Завершився візит Л. Кравчука на Львівщину*, „Голос України” 1991, 7 marca, s. 3.

⁶⁹ С. А. Давимuka, *Потрібні рішучі дії!*, „Урядовий кур'єр” 1991, nr 10, s. 6.

⁷⁰ Ibidem, s. 6.

państwowej w przygotowanych we Lwowie projektach uchwał, i fakt ten istotnie wpłynął na postawę radnych⁷¹.

Stanowisko komunistów dobitnie przedstawił podczas swego wystąpienia na posiedzeniu Zgromadzenia I sekretarz iwanofrankińskiego Komitetu Obwodowego KPU Zinowij Kurawśkij. Z jednej strony poparł uchwałę *O jedności ziem ukraińskich*, z drugiej jednak wystąpił przeciwko lekceważeniu zjednoczeniowych procesów z 1939 roku. Zaproponował, aby w tekście uchwały wspomnieć o decyzji Posiedzenia Ludowego Zachodniej Ukrainy (październik 1939) oraz o I Zjeździe Komitetów Ludowych Ukrainy Zakarpackiej (listopad 1944). Komuniści utrzymywali również, że referendum powinno przebiegać wedle wariantu republikańskiego, co w konsekwencji miało uchronić Zgromadzenie przed zarzutami o separatyzm czy brak własnego stanowiska⁷². Komuniści podkreślali również konieczność utrzymania zreformowanego Związku Radzieckiego. W samym wystąpieniu Ukrainy z ZSRR upatrywali rzeczywiste zagrożenie dla jej jedności państwowej ze względu na *roszczenia terytorialne* niektórych państw i republik radzieckich⁷³.

Dodatkowo sytuację zaostrzały oficjalne środki masowego przekazu, przekazując fałszywe informacje na temat powołania Zgromadzenia. W telewizyjnych serwisach informacyjnych z 17 lutego 1991 roku informowano, że przedstawiciele sesji zjednoczonych trzech rad obwodowych wyrazili swoje poparcie dla porozumienia państw wchodzących w skład Związku Radzieckiego⁷⁴. Oprócz tego w serwisach informacyjnych ogólnozwiązkowej stacji radiowej Majak z niewiadomych przyczyn nie tylko nie wspomniano o uchwale *O jedności ziem ukraińskich*, przyjętej podczas obrad Zgromadzenia, ale starano się kształtować fałszywy obraz separatyzmu Ukrainy halickiej⁷⁵. Pomimo to w regionalnej prasie komunistycznej przeważnie odnoszono się pozytywnie do wspólnych obrad, podkreślano jednak, że *istniały pewne obawy, związane ze wspólną sesją, która mogła stać się krokiem na drodze do autonomii*⁷⁶. Natomiast 28 lutego 1991 roku w oświadczeniu iwanofrankińskiego Komitetu Obwodowego KPU i Komitetu Centralnego KPZR podkreślano, że *na łamach gazet wydawanych przez miejscowe rady bezpośrednio nawoływano do fizycznego rozprawienia się z komunistami, natomiast w przypadku niektórych wydań możemy mówić nawet o nawoływaniu do zbrojnego konfliktu, obywatelskiego nieposłuszeństwa, strajków oraz bojkotu referendum ogólnozwiązkowego*⁷⁷.

Komuniści w odpowiedzi na zwołanie Zgromadzenia zorganizowali 19 lutego 1991 roku w Iwano-Frankiwsku naradę przedstawicieli partyjnych komitetów KPU obwodów iwanofrankińskiego, lwowskiego i tarnopolskiego. Wzięły w niej udział również delegacje pracowników partyjnych obwodu wołyńskiego, zakarpackiego, rówieńskiego, czerniowieckiego, dziennikarze, naukowcy z Instytutu Nauk Społecznych KC KPZR oraz Instytutu Politologii i Administracji Społecznej z Kijowa⁷⁸.

⁷¹ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2899–252, арк. 109–110.

⁷² З. В. Куравський, *Діяти в інтересах людей*, „Прикарпатська правда” 1991, 19 lutego, s. 1.

⁷³ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5618–38, арк. 38.

⁷⁴ Телеграма, „Галичина” 1991, 21 lutego, s. 2.

⁷⁵ І. Гулик, Я. Колеса, Я. Якимович, *Галицька Асамблея: єднання в ім'я святої мети*, „За вільну Україну” 1991, 19 lutego, s. 1.

⁷⁶ Телеграма, „Галичина” 1991, 21 lutego, s. 2.

⁷⁷ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5630–94, арк. 17.

⁷⁸ *Діяти скоординовано вирішили на нараді в Івано-Франківську представники партійних комітетів КПУ західних областей*, „Прикарпатська правда” 1991, 21 lutego, s. 1.

Już sam udział w obradach II sekretarza KC KPU Hryhorija Charczenki, dyrektora sektora wydziałów KC KPU Wołodymyra Tjumenewa oraz odpowiedzialnego organizatora z ramienia KC KPU Ołeksandra Margalitadze świadczy o roli, jaką przypisywano koordynowaniu działań komitetów Ukrainy halickiej. Na obradach pośród 250 uczestników byli obecni korespondenci gazety „Prawda” („Правда”), „Robitnycza Hazeta” („Робітничча газета”) oraz „Silski Wisti” („Сільські вісті”).

Plan uzgodnienia wzajemnych działań przedstawicieli partii komunistycznej obwodów zachodnioukraińskich po raz pierwszy sformułował 20 listopada 1990 roku rówieński Miejski Komitet KPU. Koncepcję tę poparł starosamborski Rejonowy Komitet KPU i jednocześnie zaproponował zorganizowanie konferencji z udziałem liderów partii komunistycznej zachodnich obwodów Ukrainy oraz prezydenta ZSRR. Tymczasem regionalne kierownictwo partii postanowiło zwołać jedynie naradę sekretarzy regionalnych partii komunistycznej oraz członków biura z udziałem I sekretarza KC KPU Stanisława Hurenki. Spotkanie odbyło się 14 lutego 1991 roku w Iwano-Frankiwsku⁷⁹. Podczas samej narady komuniści regionu podkreślili konieczność opracowania wspólnego planu koordynacji działań oraz wymiany doświadczenia. Jednocześnie wyrażono poparcie dla działalności rad pod warunkiem, że będą kierować się interesem społecznym oraz będą dążyć do konsolidacji jego wszystkich grup⁸⁰. W czasie obrad przyjęto uchwałę: *Główne kierunki koordynacji działań komitetów partyjnych KPU obwodu iwanofrankiowskiego, lwowskiego, tarnopolskiego*. Dokument dotyczył między innymi ujednoczenia działań propagandowych, wspierania obiektywnych opracowań historii Ukrainy oraz ZSRR, przeciwdziałania aktom prześladowania komunistów, koncentracji działalności wokół głównych problemów społeczno-ekonomicznych, organizacji regularnych spotkań komunistów z posłami do Rady Najwyższej ZSRR i USRR, przeciwdziałania próbom zniszczenia autorytetu oraz intelektualnego dorobku Władimira I. Lenina. Uczestnicy obrad planowali również za pośrednictwem posłów należących do partii komunistycznej wymóc na Radzie Najwyższej zmianę decyzji podjętych przez miejscowe rady oraz ich Wykonawcze Komitety Obwodowe, które pozostawały w sprzeczności z obowiązującym prawem⁸¹.

2 marca 1991 roku lwowski Komitet Obwodowy KPU zareagował na uchwały Zgromadzenia Halickiego, przyjmując oddzielne rezolucje. Komuniści, obawiając się rozpadu terytorialnej jedności Ukrainy, podkreślali, że za podstawę prawną procesu zjednoczenia państwa ukraińskiego należy uznać wolę społeczeństwa prawnie zatwierdzoną przez Posiedzenia Ludowe Ukrainy Zachodniej oraz I Zjazd Komitetów Ludowych Ukrainy Zakarpackiej. Komuniści uznali również za prawnie bezpodstawną uchwałę dotyczącą przeprowadzenia 17 marca 1991 roku referendum obwodowego⁸².

Zaistniałą sytuację w regionie ostro skrytykowało kierownictwo partii komunistycznej. Podczas wystąpienia w telewizji ukraińskiej 14 marca 1991 roku pierwszy sekretarz KC KPU Stanisław Hurenko zwrócił uwagę między innymi na złożoną sytuację społeczno-ekonomiczną w kraju, na akty bezprawia oraz świadome ignorowanie Konstytucji ZSRR i USRR. Według Hurenki, działalność Zgromadzenia Halickiego wiązała się nie tylko z niebezpieczeństwem *oderwania Ukrainy od Związku Radzieckiego, ale również niebezpieczeństwem federalizacji, czyli przekształceniem państwa na pojedyncze republiki, w których rządziłoby nowo wy-*

⁷⁹ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5634–16, арк. 8, 15–16.

⁸⁰ *Діяти скоординовано вирішили...*, оп. cit., s. 1.

⁸¹ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2907, арк. 59.; ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5633, арк. 28–31.

⁸² ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5639, арк. 36, 42–45.

*brani hetmani*⁸³. W takich okolicznościach KC partii komunistycznej wraz z uchwałą *O politycznej solidarności, moralnym oraz materialnym poparciu komitetów partyjnych i komunistów obwodów zachodnich republiki* z 28 maja 1991 roku podjął decyzję o pogłębieniu i usystematyzowaniu kontaktów pomiędzy komitetami partyjnymi regionów wschodnich i zachodnich republiki⁸⁴. Jednak ta uchwała, mając pierwotnie na celu wzmocnienie zachodnioukraińskich organizacji partyjnych, w istocie sprzyjała zbliżeniu oraz porozumieniu elit przeciwległych regionów państwa.

10 lipca 1991 roku sekretariat KC KPU przyjął uchwałę, która stanowiła reakcję na utworzenie Zgromadzenia Halickiego. W szczególności, w związku z obradami Zgromadzenia, Komitetem Obwodowym Partii, iwanofrankiowskiemu, lwowskiemu i tarnopolskiemu, proponowano utworzyć Związek Posłów Komunistycznych trzech obwodów, określić ich przyszły plan działania, obejmujący najbardziej istotne zagadnienia⁸⁵. W samym projekcie wspomnianej ustawy wyznaczono termin, 15 sierpnia 1991 roku, do którego należało utworzyć Związek⁸⁶.

Zgromadzenie Halickie – sprawa nie najbliższej przyszłości

Rezultaty referendum w marcu 1991 roku potwierdziły odrębne stanowisko społeczności Ukrainy halickiej w kwestii utrzymania ZSRR. Za regionalną kartą wyborczą w obwodzie lwowskim głosowało 89,6%, w obwodzie iwanofrankiowskim – 90%, w obwodzie tarnopolskim – 85,3%. Czornowil ocenił wyniki referendum jako przejaw *naszej wierności idei Zgromadzenia Halickiego*⁸⁷. Podobnie 16 czerwca 1991 roku, podczas mityngu w Tarnopolu, pierwszy zastępca przewodniczącego obwodowego komitetu wykonawczego, Bohdan Bojko, powrócił do koncepcji utworzenia państwa ukraińskiego na obszarze Ukrainy halickiej. *Jeśli umowa państw członkowskich Związku Radzieckiego zostanie podpisana – stwierdził – będziemy zmuszeni podjąć kwestię Republiki Ukrainy Halickiej*⁸⁸.

18 czerwca Rada Koordynacyjna zachodnich rad obwodowych, w oparciu o wyniki krajowego referendum, wystosowała apel do Rady Najwyższej USRR, w którym stwierdzała, że *za niepodległością państwa zagłosowałyby większość społeczeństwa Ukrainy, pod warunkiem że postawiono by analogiczne pytanie i gdyby zapewniono jednocześnie demokratyczną kampanię przedreferendalną*. Pośród innych argumentów, przemawiających przeciwko nowej umowie związkowej, w apelu zaznaczono, że *projekt umowy związkowej nie był przedmiotem szerokiej debaty publicznej i jednocześnie jego ratyfikacja naruszałaby postanowienie Rady Najwyższej z dnia 17 października 1990 roku*. Ponadto zwracano uwagę, że umowę z innymi państwami może zawierać tylko państwo suwerenne⁸⁹.

W obliczu sierpniowego puczu 1991 roku liderzy Komitetu Państwowego ds. Nadzwyczajnych ponownie próbowali wykorzystać „wyjątkowy” status obwodów zachodnioukraińskich. W szczególności dowodzący wojskami lądowymi ZSRR ge-

⁸³ С. Гуренко, *На засадах рівноправності*, „Голос України” 1991, 15 marca, s. 3.

⁸⁴ ЦДАГО України, ф. 1, оп. 32, спр. 2907, арк. 122.

⁸⁵ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5616, арк. 175.

⁸⁶ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5562, арк. 12.

⁸⁷ В. Чорновіл, *Тепер я твердо стою на ногах*, „За вільну Україну” 1991, 19 marca, s. 1.

⁸⁸ ДАІФО, ф. П-1, оп. 1, спр. 5622, арк. 108.

⁸⁹ *Звернення до Верховної Ради УРСР від Координаційної ради обласних Рад народних депутатів Івано-Франківської, Львівської, Тернопільської областей*, „Голос України” 1991, 27 czerwca, s. 3.

nerał Wałentyn Warennikow w rozmowie z Leonidem Krawczukiem 19 sierpnia 1991 roku, tłumacząc konieczność wprowadzenia stanu wyjątkowego w republice, stwierdził: *Na terenach Ukrainy zachodniej jest nieobecna władza radziecka, tylko jednolity Ruch. W obwodach zachodnich należy koniecznie wprowadzić stan wyjątkowy*⁹⁰.

Po nieudanej prowokacji ze strony Państwowego Komitetu ds. Nadzwyczajnych i po ogłoszeniu 24 sierpnia 1991 roku Aktu Niepodległości Ukrainy liderzy narodowej demokracji Ukrainy halickiej skoncentrowali swoje starania na polityce ogólnoukraińskiej. Czornowół i Łewko Łukjanenko wzięli udział w walce przedwyborczej o fotel prezydenta, co spowodowało, że koncepcja federalizacji Ukrainy odeszła na drugi plan. Jak celnie zauważa Jarosław Radewycz-Wynnyćkyj, *Czornowół nikomu nie przekazał pałeczki federalizacji Ukrainy, a co za tym idzie – dyplomatycznie stwierdza badacz – koncepcja ta pozostaje sprawą przyszłości, jednak nie najbliższej*⁹¹. Stepan Dawymuka uważa, że Czornowół zrezygnował z idei Zgromadzenia Halickiego pod wpływem ostrej krytyki, która traktowała związek jako przejaw separatyzmu⁹². Zdaniem Ołeha Chawycza dla Czornowola Zgromadzenie nie stanowiło podstawy do utworzenia autonomii, ale było jedynie trampoliną, dzięki której miał przejąć władzę w Kijowie. Chawycz zgadza się również z opinią, wedle której ograniczenie działalności Zgromadzenia miało miejsce w momencie, kiedy Krawczuk przekonał Czornowola, że może ono stać się przyczyną groźnego separatyzmu na terenie Ukrainy halickiej⁹³.

Jednak zaistniała sytuacja, związana z walką przedwyborczą o fotel prezydenta kraju, doprowadziła do zwołania 5 września 1991 roku drugiego posiedzenia posłów iwanofrankiwskiej, lwowskiej i tarnopolskiej Rady Obwodowej, które odbyło się w Tarnopolu, w pałacu kultury „Berezil” im. Łesia Kurbsa. W obradach sesji wzięli udział radni, przedstawiciele partii, organizacji społecznych, duchowieństwa i diaspory. Obecni byli również delegaci obwodu winnickiego, wołyńskiego, zakarpackiego, chmielnickiego i innych⁹⁴. Stanowisko wschodnich obwodów wobec ponownego zwołania Zgromadzenia przedstawił poseł z obwodu czernihowskiego Leonid Jakowyszyn: *Dziś należy jak najszybciej zająć się prawem gospodarczym, które zjednoczyłoby wszystkich nas w jednym państwie ukraińskim. Mamy nadzieję, że właśnie Ukraina halicka zainicjuje ten proces*.

Najprawdopodobniej zwołanie drugiej sesji Zgromadzenia Halickiego miało na celu poparcie Wiaczesława Czornowola jako kandydata na fotel prezydenta Ukrainy. Podczas obrad Dmytro Pawłyyczko zwrócił się z apelem zarówno do samego Czornowola, jak i Łukjanenki: *Moi drodzy, pójdźcie na wzajemne ustępstwa (...). Nie rozdierajcie naszych serc na dwie połowy, każdego z Was cenimy w takiej samej mierze*. Później jednak posłowie trzech rad obwodowych prawie jednomyślnie poparli kandydaturę Czornowola⁹⁵.

Podczas obrad Zgromadzenia uznano rządowy program stabilizacji gospodarczej za niezadowalający, tworząc jednocześnie Halicki Komitet Wykonawczy, który miał zająć się reorganizacją stosunków gospodarczych w regionie. Prze-

⁹⁰ О. Д. Бойко, *Україна в 1985–1991 рр...*, s. 249.

⁹¹ Я. Радевич-Винницький, *Чи оцчасливить Україну федералізація*, „Розбудова держави” 1993, nr 6, s. 64.

⁹² С. Давимука, *Незабутній народний голова. Львівський період державотворчої діяльності В. Чорновола 1990–1992 років*, „Молодь України” 2003, 11 kwietnia, s. 2.

⁹³ О. Хавич, *Смерть Галичини*, <http://www.rukhpress.com.ua>.

⁹⁴ Б. Гнатівський, *На всіх булавах не вистачить*, „Молода Галичина” 1991, 7 września, s. 1.

⁹⁵ Б. Гнатівський, *Коли з очей зійде полуда*, „Молода Галичина” 1991, 12 września, s. 1.

wodniczący Komitetu, Wiktor Pynzenyk, jako jedno z zadań powołanej struktury określił wspomaganie przedsiębiorczości oraz kształtowanie normalizowanego tempa prywatyzacji⁹⁶. W celu wcielenia w życie uchwały przyjętej przez Zgromadzenie utworzono roboczą grupę do spraw legislacyjnych pod kierownictwem Mykoły Jakowyny, która miała sporządzić projekty ustaw organizujących struktury władzy wykonawczej oraz samorządów lokalnych. Grupa ta opracowała projekty prawne dotyczące samorządu i administracji państwowej oraz określiła status prawny obwodu, oparty na koncepcji państwa unitarnego i zdecentralizowanego z rozwiniętym samorządem lokalnym i regionalnym.

Rezultatem pracy Halickiego Komitetu Wykonawczego był program transformacji związków produkcyjnych mający na celu podniesienie poziomu kooperacji wewnętrznej. Opracowano również projekty utworzenia nowych ośrodków produkcji. Jednak na skutek nasilenia się centralistycznych tendencji w obrębie systemu władzy wykonawczej oraz zmiany przewodniczących rad obwodowych współpraca w ramach Zgromadzenia Halickiego została z czasem ograniczona⁹⁷.

Konkluzja

Odrodzenie narodowo-demokratyczne Ukrainy halickiej bierze swój początek od wygranej obozu narodowo-demokratycznego w wyborach 1990 roku. Jednak blokada gospodarcza i państwowa, próba skompromitowania władzy demokratycznej w obwodach zachodnich przez komunistyczne struktury państwa oraz obawy związane z ogłoszeniem niepodległości zmusiły kierownictwo obwodów zachodnich do podjęcia wspólnych starań w realizacji narodowo-demokratycznych koncepcji w ramach Zgromadzenia Halickiego.

Działalność Zgromadzenia stanowi zaprzeczenie tendencji separatystycznych, które mu zarzucano. W istocie jest świadectwem ambicji społeczności Ukrainy halickiej do odgrywania wiodącej roli w ogólnoukraińskich reformach rynkowych i przemianach demokratycznych. Konsekwentna postawa liderów Zgromadzenia Halickiego w kwestii państwowości oparła się naciskom ze strony sił zachowawczych. Zgromadzenie swoją działalnością nie tylko przyczyniło się po raz pierwszy do utworzenia programu odpaństwowienia i zreformowania gospodarki, ale również za jego staraniem przekazano władzę administracyjną samorządom lokalnym. Wraz z uzyskaniem przez Ukrainę niepodległości politycy obwodów zachodnich aktywnie włączyli się do walki o fotel prezydencki i skoncentrowali swoją działalność na dalszej rozbudowie państwowości, stając tym samym na gruncie polityki ogólnoukraińskiej

Tłumaczenie z języka ukraińskiego: Paweł Krupa

⁹⁶ В. Пинзеник, *Комітет створений для того, аби з часом відпала необхідність у його існуванні*, „Молода Галичина” 1991, 17 września, s. 2.

⁹⁷ С. Давимука, *Незабутній народний голова. Львівський період державотворчої діяльності В.Чорновола 1990-1992 років*, „Молодь України” 2003, 11 kwietnia, s. 2; М. Яковина, *Хто ділить і руйнує соборну Україну?*, „Львівська газета” 2004, 23 грудня, s. 4.

Адамович С., Галицька асамблея. Питання соборності регіону та держави, 1990–1991

У статті проаналізовано складні взаємовідносини між партійно-радянськими структурами та новообраними українськими націонал-демократичними органами влади Галичини в період розпаду СРСР. Автор стверджує, що Галицька асамблея, що виникла у лютому 1991 р. носила об'єднавчий характер і її діяльність спрямовувалася на досягнення Україною незалежності та налагодження регіональної співпраці між областями Західної України. У дослідженні акцентується увага на соборницькій спрямованості галицьких політичних еліт і заперечуються будь-які сепаратистські мотиви їх діяльності.

Adamovych S., The Halychyna Assembly. The issue of region and state unity (1990–1991)

This article concerns itself with the complex relationship between the Communist Party and Soviet institutional structures, on one side, and the newly elected Ukrainian national-democratic authority organs of Halychyna at the time of the breakup of the Soviet Union, on the other. The author states that the Halychyna Assembly, which came into existence in February of 1991, carried a unifying character and its activities were directed to help Ukraine achieve independence and mend regional cooperation among Western Ukrainian provinces. The research stresses the unifying efforts of Halychyna's political elites and denies any separatist motives of their activities.